

KERÉKPÁRRAL A FEKETE KONTINENSEN ÁT

(2011.01.27-03.31, Lengyel Intézet)

Magyar Narancs, 2011. február 10.

OBJEKTÍV + KERÉK

Kiállítás

Titok, idegenség

Kazimierz Nowak. Kerékpárral a fekete kontinensen át, 1931–1936

■ Komikus látvány, ahogy „útra készen” belenéz a saját kamerájába, miként ezt majd éveken át, különféle egzotikus helyszíneken és társaságokban teszi: napszemüvege feltolva a turbánjára, a térdnadrágba tűrt katonainget széles textilöv szorítja a derekához, sarut visel meztlábában, amit azonban lábszárvédő fásli egészít ki. Talán ekkor érkezhetett meg a szembetegsége miatti kényszerű líbiai pihenőhelyére Kazimierz Greger poznaári fényképeszeti műterméből az akkor nagyszerű újdonságnak számító Contax gép, amellyel a következő öt évben több mint tízezer képet készített többnyire magányos utazása során.

Kazimierz Nowak azok közé az utazók közé tartozott, akik nem hivatalos (állami, egyházi, kereskedelmi) megbízás alapján bolyongtak be ismeretlen, fehér emberek által korábban nem vagy alig látogatott vidékeket, hanem magán-szerveződésből. Nyilván iskolásként órák alatt ő is a nyitott atlasz fölött merengett, fiatal hivatalnokként pedig útirajzokat olvasott, míg nem – családalapítás közben – az elvagyodása szenvedélyé érett. Azt írja a kiállítás csinos (elvehető) kísérő füzeté, hogy gazdasági okai is voltak ennek: sajtólevelezőként és fotóriporterként remélt jobb megélhetést a családjának – magának pedig több kalandot.

A képek ezreiből most Budapestre hozott néhány tucat aligha tükrözi a valóságos arányokat, itt viszont úgy tűnik, hogy bizony, fontos volt számára a belső megérősítés: igen, én vagyok itt,

én állok/ülök

a lándzsás sillukok között a dél-szudáni mocsárvidéken, énmögöttem halad egy tevekaraván a saharai sziklák alatt. Én és a végtelen. Ettől persze még tartania kellett a kapcsolatot a külvilággal – hogyan

is küldhette volna haza a beszámolóit, fényképeit, amelyek honoráriummal elég volt arra, hogy eltartsa a családját, két gyermekét. Meg hát valahogy meg kellett kapnia az egyetlen külső segítséget, amelyben részesült, kerékpárjához az új gumikat a Stomil gyártól. Arról nem is szólva, hogy ahogy magyarokkal, úgy lengyelekkel is találkozni mindenütt a Földön, Afrikában is: egy namibiai birtokos, talán egy-egy misszionárius, kereskedelmi képviselő. De nem mondhatni, hogy kereste a társaságukat. Vadat lőtt (még párducot is, sőt fényképezett ijesztő óriáskígyót, nemcsak elejtve, de zsákmányfogyasztás közben is), megfeketedett teáskannában vizet forralt, állandóan gumit cserélt, és működtette az önkioldót, miközben sebesüléseket szerzett, és lassan leszakadt róla a ruha. Már nem a sarus-turbános öltözködés az úton trópusi sisakot, bricseszt, fűzős csizmát viselt.

Nowak hosszú afrikai utazását – oda-vissza a kontinens teljes hosszán át – európai kerékpártúrák előzték meg, de így is felfoghatatlan a teljesítménye. Saharai helyőrségek személyzete sem értette, hogyan kerül oda az őrült lengyel a semmiből. Ahogy áthaladt Dél-Szudánon, aztán a Nagy-hasadékvölgyön, vagyis az ugandai–kongói

határvidéken, Ruandán, Nyaszaföldön (Malawin), Észak-Rhodesián (Zambián) keresztül egészen Afriká legdélibb csúcsáig, a Tű-fokig, falvak sorába érkezett meglepetés-szerűen, ahol még nem láttak korábban kerékpárt, és ahol többnyire szívesen fogadták. Ha meg nem, végül kimagyarázta magát, leginkább arabul.

Akkoriban, a harmincas években ezek a vidékek, az ott élő törzsek még saját hagyományaik szövetségében éltek, ennek a külsőségeit örökölte meg Kazimierz Nowak. Manapság egy ilyen utazás alighanem lehetetlen, hiába vannak részletes térképek, sőt talán már GPS is – nem világos, hogyan tájékozódott –, és nyilván kiszámítható az is, hol lehet beszerezni élelmet, ruhát – Nowak aligha tervezhetett ilyesmire előre. Odaútja jelentős részben olyan területeken haladt át, ahol nemrégiben polgárháborúk zajlottak, és fegyveres csoportok, felkelők, vagyis rablóbandák grasszálnak ma is, a letelepült lakosság pedig retteg az idegenektől. Ott, ahol a kalandozó lengyel a hatalmas szájtányértól lefityedő ajkú wabira nőket fényképezett, manapság tömegmészárlások és erőszakorgiák túléltői vegetálnak. Ahol taposa asszonyok násztáncot mutattak be külvilágtól elzárt, bé-

kés falujukban a külön vendégek, nemrégiben nehézfegyverekkel csaptak össze a dél-szudáni polgárháborús felek. Aki ma a Szaharában kalandozik, az nem csodálkozhat, ha elrabolják. Őt csak megcsodálták. Nowak idejében más természetűek, kisebbek, bár kiszámíthatatlanabbak, sorsszerűbbek voltak a veszélyek. Ma inkább a banditáktól, akkor a vadállatoktól kellett tartani. „Nem egyszer hallottam, mikor már kihunt a tűz, hogy a sátor ponyvája surrogni kezd. Egy zsákmányra éhes ragadozó macska hozhatta mozgásba, de az állat el is inalt, megriadva a merev anyag hangjától. Reggel látszottak nagy mancsánák nyomai a sátor körül.”

Ennél a mancsnál is nagyobb a hiányérzetünk, hogy nem olvashatjuk magyarul Nowak beszámolóit, igaz, lengyelül is csak négy éve adták ki őket. Ha valahonnan, belőlük derülhetnének ki utazása történetének apró részletei.

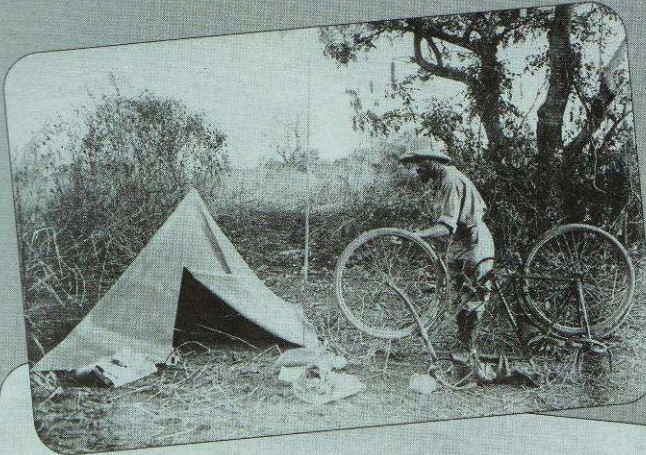
Hogyan taposta

a pedált a sivatagi homokban? Honnan tudta az őserdő közepén, hogy merre az arra? Hogyan győftotta magát, hol adta postára a tudósításait, miként óvta meg a felszerelését, mennyire volt rendszeres megfigyelő? Túl kevés ez a néhány fénykép a válaszhoz, a tájékoztató füzet is épp csak enyhíti a kíváncsiságot. (Miért, többet tudunk talán Bartha Gyula és Sulkowski Zoltán, a kor motorkerékpáros világtúrói történetéről, kalandjairól?)

A visszaút kezdetén a biciklijé végképp tönkrement, ekkor lóra ült, majd bárkán folytatta a Kasai és a Kongó folyón. Végül a francia gyarmati hatóságok ráparancsoltak, hogy egy karavánhoz csatlakozva keljen át a Szaharán, így aztán dromedárja is lett (Ueli volt a neve – olvassom a kerékpáros utazó emléket őrző honlapon: www.kazimierznowak.pl). Alig ért haza és tartott néhány előadást, már el is vitte az Afrikából hozott malária, a csonthártya-, majd tüdőgyulladás. Elképesztő egy alak lehetett.

-kovácsy-

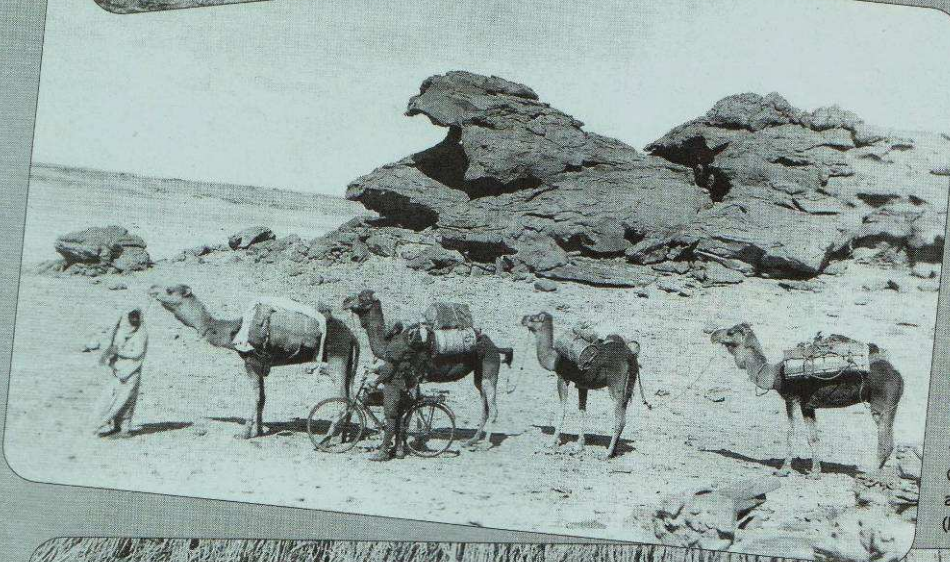
Lengyel Intézet, március 31-ig, hétfő-csütörtök: 9.00–20.00, péntek: 9.00–16.00

Átgurulni Afrikán

Nézem Kazimierz a bennszülöttekkel a pesti Lengyel Intézetben neki szentelt fotótárlaton (Kerékpárral a fekete kontinensen át – 1931–1936), ül, mint gyerekkorunk kedvence, Pampalini a sárkunyhó előtt. Mai ésszel felfoghatatlan, amit ez az egyszerű lengyel utazó nyolcvan évvel ezelőtt véghezvitt. Öt éven át, több mint negyvenezer kilométert megtéve barangolta be a fekete kontinens egy ócska, kopott biciklin, lóháton, csónakban és gyalog. Védőoltások és különösebb nyelvi lelemény nélkül. Vele volt a jóisten meg a kalandorok

vakszerencése. A busmanok, pigmeusok, búrok, vadak és emberevők nem bántották, mocsárláz, cecelégny nem döntötte ágyának. Nem akart extrém sport-hős lenni: utazásával, több mint tízezerrel – ma felbecsülhetetlen értékű – fotójával csak a családját akarta segíteni a világválság idején. Lengyelországban közölték is a képek az akkor pláne felfoghatatlan kalandokat, a világhírnév mégis elmaradt. Kazimierz Nowak, a poznańi biztosítótársaság szerény fizetésű hivatalnokja természetesen messze nem volt kétbalkezes, mint honfitársa, a rajzfilmhős Pampalini – vakmerőségéből, bátorságából kitűnőre vizsgáztott. Ötéves afrikai kerékpártúrája az emberi akarat diadala.
(Muray Gábor)

Kerékpárral Afrikán át

Egy lengyel utazó története képekben

Különleges világot mutat be az a kiállítás, amelyet a budapesti Lengyel Intézetben láthatnak az érdeklődők. A fotók, dokumentumok öt kalandos esztendő történetét idézik fel. Kazimierz Nowak, a Poznani Biztosító Társaság szerény fizetésű hivatalnokja sovány úti felszereléssel, egy hétéves kerékpárral, néhány tartalék gumival, egy sátorral, egy Contax típusú kisképes fényképezőgéppel és néhány személyes holmival 1931-ben nekivágott élete nagy útjának, Afrikának.

„Nem mindennapos, talán egyedülálló táborhely a Szahara történetében – egy kerékpár és

egy lengyel beduin, és ezer kilométeres körben semmi más, csak sivatag és sivatag” – írja Kerékpárral a fekete kontinensen át című útleveleiben Nowak. Ő volt az első, aki magányosan kerekedett végig a fekete kontinens, Poznanból kiindulva negyvenezer kilométert tett meg. Rómáig vonattal ment, onnan biciklivel jutott el Nápolyig, hajóval Tripoliig. Időnként lóra szállt, tevehátra vagy csónakba ült, máskor gyalogszerrel vezetett az útja, míg Szudánon, Belga Kongón, Ruandán, Délnyugat-Afrikán át 1934-ben megérkezett a Tű-fokig (Aguilhas-fok).

Visszafelé Délnyugat-Afrikán, Angolán, Belga Kongón, Francia Nyugat-Afrikán át jutott el 1936 novemberében Algírba.

Útjáról több ezer fénykép készített, s ezek felbecsülhetetlen értékű kordokumentumok voltak, hiszen akkoriban a civilizált világ alig tudott valamit Afrikáról és az ott élő népekről. Nowak találkozott a tuaregekkel, az egyiptomi fellahokkal, a mocsárlakó sillukkal, a vatusszik nemes törzsével, a pigmeusokkal, a transvaali búrokkal, a busmanokkal, a törpe babingokkal, de az emberevő arandákkal is.

A róluk készült fotókat, írásos feljegyzéseket március 31-ig láthatják az érdeklődők.

Lengyel Intézet - Instytut Polski

1065 Budapest, Nagymező u. 15., Tel: +361 505 46 66., e-mail: info@polinst.hu, www.lengyelintezet.hu

Szöveg: Fiedler Anna Mária

A KALAND ITT KEZDŐDIK...

Autentikus márkaképviselőt.
Szenvedélyünk a bringázás!

Az ingyenes Katalógust kérd a hozzád legközelebbi Merida-BikeFun kereskedőtől, vagy közvetlenül a weboldalunkon keresztül:

SEGÍTÜNK A DÖNTÉSBEN.

2011-ben te is kipróbálhatod a Merida és az UMF összetelős és országúti gépeit. **A kiemelt Merida szaküzletekben tesztprogrammal várunk.**

Vásárlás előtt meggyőződhetsz az általunk kínált bringák, felszerelések kiváló minőségéről, és a fejlesztések hatékonyságáról. **ELŐBB TESZTELJ, AZTÁN DÖNTS!**

Országosan
103

A FOTÓ A WROCLAWI NÉPRAZI MÚZEUM TULAJDONÁT KÉPEZI

TÁRLAT

HETI AJÁNLO

Viasat His. **A PRERAFFAELITÁK:**
febr. 17. **A VIKTORIÁNUS**
16.00 **FORRADALMÁROK**

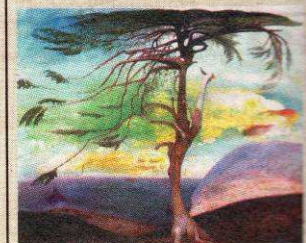
(angol dokumentumfilm-sorozat, 1. rész)
A dokumentumfilmből kiderül, hogy a Testvériség mozgalom hogyan forradalmasította a brit művészetet azáltal, hogy 10 évvel a francia impresszionizmus előtt átalakította a tájképfestészetet, hogyan nőttek ki az avantgárdot és lettek híresek.

Duna TV **A SZELLEM ÓRÁJA**
febr. 15. **- SZIGETKÖBE VÉSETT**
1.40 **EMLÉKEZET**

(szerkesztő: R. Takács Olga, rendező: Bakos Katalin)

Évezredek óta a híres kiemelkedő személyiségeket már életükben vagy kevéssel haláluk után „köbe vésték”, szobrot állítottak nekik. A műsor bemutatja Marton László szobrászművész életművét és egy fiatal szobrászt, Gaál Tamást.

M1 **A MAGANYOS CÉDRUS**
febr. 16. (magyar dokumentumfilm,
15.05 rendező: Lakatos Iván)

A film Csontváry Kosztka Tivadarral ismert meg. Képi oldalán bemutatja a teljes hiteles Csontváry-életművet első festőiskolai rajzaitól kezdve a halála előtti utolsó skicceig, és egykorú fotográfákból Csontváry korát is.

► VALÓDI AFRIKA

Nem volt ki a négy kereke

Égészen biztos, hogy Kazimierz Nowakot már 1931-ben sem tartották normálisnak. A bátor lengyel öt éven át kóricált a fekete kontinensen egy szál biciklivel. Fotóiból a Lengyel Intézet nyitott tárlatot.

SZÖVEG: VALACZKAY GABRIELLA

Elsőnek lenni mindig megéri, mert az elsőket megjegyzik. A lengyel Kazimierz Nowak nevét is azért őrizzük máig, mert a pozítani biztosítótársaság e szerény fizetésű hivatalnokáé előtt még soha, senki nem kerekedett körbe Afrikát. 1925-ben kétszer

Tuaregek, pigmeusok, busmanok, egyiptomi fellahok, mocsárlakó silluk, a vatusszik nemes törzse...

is bebiciklizte Európa nagy részét: át Magyarországon, Ausztrián, Olaszországon, Belgiumon, Hollandián, Románián, Görögországon és Törökországon. Közben komoly tapasztalatot szerzett, hogyan lehet eltartani a családját

európai turisztikai és földrajzi lapoknak küldözgetett fényképes úti beszámolóival.

1931-ben lett elég pénze és bátorsága ahhoz, hogy két keréken, szerény felszereléssel – hétéves kerékpár, tartalék gumik, sátor, Contax típusú kisképes fényképezőgép és néhány személyes holmi – nekivágjon élete kalandjának:

Afrikának. A kővetkező öt évben megismerkedett tuaregekkel, pigmeusokkal, busmanokkal, egyiptomi fellahokkal, mocsárlakó sillukkal, a vatusszik nemes törzsével, transvaali búrokkal, törpe babingokkal és emberevő arandákkal. Átsuhant a malária, a lepra, a cecelégly által terjesztett álomkór és sok más trópusi betegség territóriumán.

TOP 5

- 1 SYSTEMA NATURAE** Várnai Gyula kiállítása a Király utcai acb Galériában február 24-ig.
- 2 KEMÉNY IDŐK** Denis Stuart Rose szobrai és videói a Ráday utcai Videospace galériában március 11-ig.
- 3 GALAMBOS TAMÁS** kiállítása a Faur Zsófi–Ráday Galériában
- 4 DOBOZOLT TERHEK** Koralevics Rita a NextArt Galériában március 6-ig.
- 5 A JAZZ NAGYJAI** Vass Dániel fotói a Duna TV székházában március 7-ig.

Több mint tízezer fényképe közül jó néhány március végéig a budapesti Lengyel Intézetben lóg. Kár, hogy ezek „csak” Afrika-fotók, mert Nowak Indiába, Délkelet-Ázsiába tervezett expedícióit a szervezetén 1937-ben elhatalmasodott malária és tüdőgyulladás miatt már nem tudta megvalósítani. ■

KERÉKPÁRRAL A FEKETE KONTINENSEN ÁT
Kazimierz Nowak fotói a Lengyel Intézetben
(Budapest VI., Nagymező u. 15.)
március 31-ig.